

УДК 930.1(477)(092)"18/19":004.738.5
DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283752

Віталій ТЕЛЬВАК

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, 82100 (telvak1@yahoo.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

Researcher ID: X-5320-2018

Віктор ВЕРНЕР

доктор габілітований, професор кафедри методології історії Університету імені Адама Міцкевича в Познані, вул. Познанського університету, 7, м. Познань, Польща, 61614 (werner@amu.edu.pl)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3004-6021>

Вікторія ТЕЛЬВАК

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (viktoriatelvak75@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4671-743X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3026747/viktoria-telvak/>

Бібліографічний опис статті: Тельвак, В., Вернер, В., & Тельвак В. (2023). Рецепція постаті Михайла Грушевського у світлі джерел «born digital» як елемент сучасної історичної свідомості. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 285–309. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283752>.

© Віталій Тельвак, Віктор Вернер, Вікторія Тельвак, 2023

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТІ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО У СВІТЛІ ДЖЕРЕЛ «BORN DIGITAL» ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ¹

Анотація. *Мета статті* полягає у з'ясуванні особливостей рецепції постаті М. Грушевського в кіберпросторі, що проявляється у частоті пошуку інформації про нього в популярному пошуковикі Google, а також найбільшій цифровій енциклопедії Вікіпедія. **Методологія дослідження.** Аналіз, виконаний за допомогою комп'ютерних методів, проводився на двох типах даних: часові ряди (кількісні дані) та набори ключових слів (якісні – текстові дані). Методи, які використовуються для дослідження часових рядів: аналіз центрального тренду в наборі та окремих моментів часу, а також виділення основного тренду з часового ряду шляхом відсіювання сезонних і випадкових компонентів за допомогою фільтра Ходріка-Прескотта. Для аналізу наборів ключових слів (текстових даних) були використані методи комп'ютерної лінгвістики: на основі набору ключових слів створювали лінгвістичний корпус, з якого видаляли слова, що мають лише граматичне значення. Потім була складена таблиця частоти зустрічальності окремих слів як окремо, так і частоти асоціацій між словами. **Наукова новизна статті** полягає у спробі комплексного аналізу рецепції постаті М. Грушевського в кіберпросторі. **Висновки.** Дослідження уможливило довести, що М. Грушевський постає як діяч, знаний і важливий для українського суспільства та, навпаки, не надто запитана постать для користувачів Інтернету з інших країн. Як бачимо з отриманих результатів, в запитах стосовно М. Грушевського домінує здебільшого наукова та дидактична тематика. Тож

¹ Ця стаття є розширеним і доповненим варіантом більш раннього дослідження авторів: Тельвак В., Вернер В. Рецепція постаті Михайла Грушевського у світлі джерел «born digital» як елемент сучасної історичної свідомості. *Symposium historiographicum Czercasiensium – Черкаський історіографічний симпозіум* / за ред. В. Масненка, В. Тельвака. Т. III (Історіографія як інтелектуальний простір міжнародного діалогу: випадок Центрально-Східної Європи, присвячений 25-річчю кафедри історії України). Черкаси, 2021. С. 172–183.

певною робочою гіпотезою є те, що дискурс, що описує М. Грушевського, не є скільки-небудь помітно політизованим, щоб можна було очікувати з огляду на його карколомну кар'єру в революційні роки. Натомість згаданий дискурс пов'язаний з освітою, дослідженнями над культурною спадщиною, пам'яттю та історією. Отримані результати стануть у нагоді насамперед соціологам, котрі зосереджені на з'ясуванні динаміки зміни настроїв українців стосовно найбільш авторитетних діячів минулого.

Ключові слова: М. Грушевський, рецепція, пошукова система Google, джерела «born digital», фільтр Ходріка-Прескотта.

Vitalii TELVAK

PhD hab. (History), Professor at Department of World History and Special Historical Disciplines, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Street, Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (telvak1@yahoo.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

Researcher ID: X-5320-2018

Wiktor WERNER

PhD hab. (History), Professor at Department of Methodology of History, Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland, postal code 61614 (werner@amu.edu.pl)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3004-6021>

Viktoria TELVAK

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (viktoriatelvak75@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4671-743X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3026747/viktoria-telvak/>

To cite this article: Telvak, V., Werner, W., & Telvak, V. (2023). Retseptsiia postati Mykhaila Hrushevskoho u svitli dzherel «born digital» yak element suchasnoi istorychnoi svidomosti [Reception of Mykhailo Hrushevsky in «born digital» sources as an element of contemporary historical awareness]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 285–309.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283752> [in Ukrainian].

RECEPTION OF MYKHAILO HRUSHEVSKY IN «BORN DIGITAL» SOURCES AS AN ELEMENT OF CONTEMPORARY HISTORICAL AWARENESS

Summary. Abstract. *The purpose of the article is to clarify the peculiarities of the reception of M. Hrushevsky in cyberspace, which is manifested in the frequency of searching for information about him in the popular search engine Google, as well as in the largest digital encyclopedia Wikipedia. The research methodology. Analysis using computer-assisted methods was performed on two types of data: time series (quantitative data) and sets of keywords (qualitative-textual data). The methods used to examine the time series were: analysis of the central tendency in the whole set and in the set divided into individual periods; extraction of the main trend from the time series by sifting out seasonal and random components using the Hodrick Prescott filter. Computational linguistics methods were used to analyse sets of keywords (text data): a linguistic corpus was created based on the set of keywords, from which words with only grammatical meaning were removed. A table of the frequency of occurrence of specific words individually as well as the frequency of associations between words was then drawn up. The scientific novelty of the article consists in an attempt to comprehensively analyze the reception of M. Hrushevskyi in cyberspace. Conclusions. The research revealed that M. Hrushevsky appears as a well-known and important figure for Ukrainian society and, on the contrary, is not a very sought-after figure for Internet users from other countries. As we can see from the above results, questions about M. Hrushevsky are mostly dominated by scientific and didactic topics. Therefore, a certain working hypothesis is that the discourse describing*

M. Hrushevsky is not noticeably politicized, as might be expected given his prominent political career during the revolutionary years. Instead, the mentioned discourse is related to education, research on cultural heritage, memory and history. The obtained results will be useful, first of all, to sociologists who are focused on clarifying the dynamics of changes in the attitudes of Ukrainians towards the most authoritative figures of the past.

Key words: *M. Hrushevsky, reception, Google search engine, «born digital» sources, Hodrick-Prescott filter.*

Постановка проблеми. Активна архівна грушевськознавча евристика протягом останніх тридцяти років має наслідком поінформованість дослідників про змістову специфіку принаймні ключових джерельних покладів українських і багатьох зарубіжних колекцій (Тельвак & Тельвак, 2021). У такій ситуації стрімкої актуалізації масиву традиційних (текстових і візуальних) джерел дедалі частіше йдеться про необхідність розширення джерелознавчих обріїв дослідника історії науки. При цьому все більш активно, особливо в західній гуманітаристиці, увага звертається до інформаційного потенціалу мережі Інтернет. У нашому дослідженні хочемо привернути увагу до можливостей вивчення та інтерпретації групи так званих джерел «born digital» – даних, що первісно постали як цифрові, тобто були згенеровані у кіберпросторі чи за допомогою цифрового інструментарію перетворення інформації, а не існували попередньо в аналоговій версії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Першу спробу з'ясування особливостей рецепції постаті М. Грушевського в кіберпросторі здійснили В. Тельвак і В. Вернер з нагоди відзначення 150-ліття з дня народження визначного історика в 2016 р. (Тельвак & Вернер, 2021). Зацікавленість колег цією проблемою підштовхнула до ідеї продовження дослідження із залученням масиву джерел «born digital» 2016–2022 рр. та з використанням нових цифрових інструментів, зокрема, фільтра Ходріка-Прескотта.

Мета запропонованого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей рецепції постаті М. Грушевського в кіберпросторі, що проявляється у частоті пошуку інформації про нього в

популярному пошуковикові Google, а також найбільшій цифровій енциклопедії Вікіпедія.

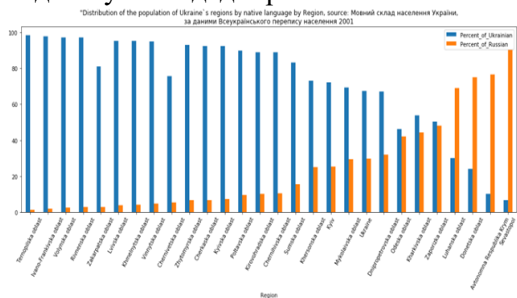
Виклад основного матеріалу. Реалізуючи наше дослідницьке завдання, використовуємо інструментарій, котрим є розширена функція пошуковика Google: [trends.google](https://trends.google.com/). Використання цієї функції зовсім не випадкове, як також і не є наслідком того, що вона просто є «під рукою». У сучасному світі загальнодоступність Інтернету стала тим елементом реальності, котрий найсильніше змінив практики, пов'язані з пошуком інформації. Перегляд бібліотечних каталогів, енциклопедій та словників сьогодні поступився місцем вписуванню запитань до інтернетових пошуковиків, серед яких від початку нашого століття у галузі загальних пошуків домінує Google. Використання Google стало навиком настільки всезагальним, що перетворилося на практично безрефлексійну дію. У зв'язку із цим українська мова збагатилася дієсловом «погуглити», котре означає пошук будь-якої інформації в Інтернеті, незалежно від використовуваної пошукової системи.

Така ситуація генерує низку пізнавальних проблем. Насамперед йдеться про проблематичність «об'єктивності» отриманих даних, а саме згенерованих пошуковиками результатів, передовсім в аспекті їхньої ієрархії. Також проблемою є й те, що пошуковик оминає. І, нарешті, найважливіша проблема – індивідуалізація результатів пошуків. Йдеться про факт, що програми Google відстежують інтернет-активність користувача (впізнаваного за адресою IP чи даних логування) і залежно від неї підбирають йому відповідь для записаного в пошуковикові запитання. Це значить, що два інтернавти з різною історією веб-серфінгу отримують відмінні результати на ідентичне гасло, записане до пошуковика. Щойно зауважені, як і не згадані інші проблеми, не змінюють, однак, того факту, що масовість використання пошуковика Google робить інформацію на тему статистики, записаних до його «віконечка» запитань, цінним джерелом інформації на предмет зацікавлень користувачів Інтернету, тобто, значної частини людства.

Створена в 2006 р. функція [trends.google](https://trends.google.com/) надає кожному користувачеві доступ до даних стосовно інтенсивності пошуку того чи того запиту від 2004 р. включно. Це одразу привернуло увагу

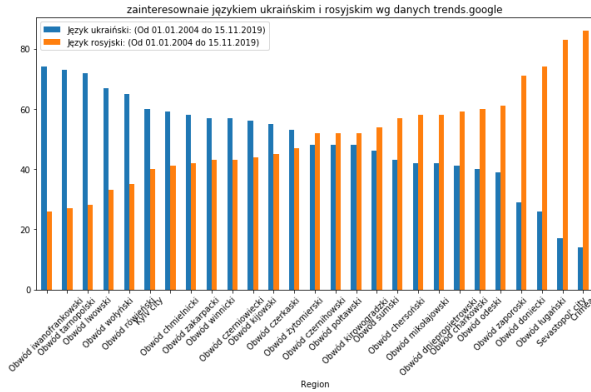
людей бізнесу, котрі побачили в ній можливість дослідження настроїв потенційних клієнтів (наприклад, для з'ясування найбільш запитаних у даному сезоні товарів і послуг) (Choi & Varian, 2012). Корисність цих даних була помічена також в епідеміології – дані trends.google в 2008–2013 рр. вважалися надзвичайно ефективним інструментом для прогнозування виникнення спалахів грипу (на основі запитів, введених у пошукову систему, наприклад, щодо ліків від цієї хвороби). Вражаюча недооцінка спалаху грипу 2013 р. (Lazer & Kennedy, 2014) протверезила від надмірного захоплення даними «data scientists», показавши потенційні пастки цього типу даних. Йдеться про те, що вони не дають достовірних і надійних знань про світ, а лише точну інформацію щодо того, які терміни люди шукають в Інтернеті. Втім, ці дані можуть бути дуже корисними в дослідженні соціальних, економічних і цивілізаційних явищ, але вони вимагають критичного і ретельного осмислення дослідницьких питань, які можна поставити до такого типу даних (Seung-Pyo Jun, Hyoung Sun Yoo & San Choi, 2018).

Наведемо приклад. Щоб зрозуміти, чи можуть статистичні дані, отримані з функції trends.google, описати соціальні реалії життя в Україні, спробуємо пов'язати їх із відомою проблемою ставлення українців до рідної української мови та російської мови, якої вплив на території України надалі є величезним – особливо у східній частині держави. Згідно з даними перепису населення 2001 р. значна частина українського суспільства, що проживала у східних областях, щоденно вживала російську, а не українську мову. Ці дані наводимо у вигляді діаграми:

Тепер порівняємо наведені вище результати опитування з інтересом до тем «українська мова» та «російська мова», вимірним за частотою введення цих двох термінів у пошуковій

системі Google (у різних контекстах, наприклад, «історія української мови чи «фільми російською мовою») з IP-адрес, що діяли на території України в 2004–2019 рр. У результаті усереднення отриманих результатів і віднесення їх до конкретних областей отримуємо такі результати, які нижче також представляємо у вигляді діаграми:

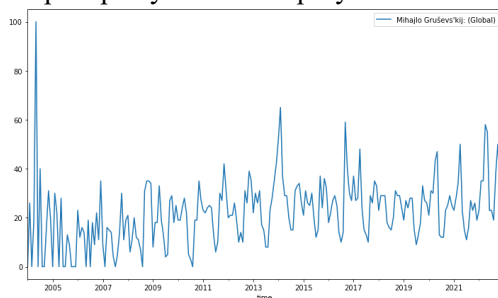

Як бачимо, результати, отримані за допомогою функції trends.google, демонструють нам реальний соціокультурний феномен, яким є функціонування двох мов на території України та значний вплив російської мови як засобу повсякденної комунікації на сході країни.

Наведений приклад мав на меті лише унаочнити пізнавальну цінність статистичних даних у пошуковій системі Google, оскільки метою нашої статті є визначити (на основі цих даних) специфіку й інтенсивність інтересу до постаті М. Грушевського. Власне нижче спробуємо показати, як згадана функція trends.google може бути корисною для дослідження явища реценції творчості вибраного інтелектуала серед широких кіл читачів, не обмежених до вузького грона спеціалістів. Водночас належить пам'ятати про специфіку розшукуваних даних, зокрема, про їхній відносний, а не абсолютний характер. Йдеться про те, що отримувані дані свідчать про інтенсивність пошуків за певний період (від 2004 р.), вимірювані не в абсолютних даних (кількості впроваджених запитань), але відносних (відсоткових) значеннях, де пунктами віднесення є

максимальна інтенсивність пошуків за певний період – вона становить вартість 100 %. Сконструйовані у такий спосіб дані мають завданням показати тренд – спадну, зростаючу чи будь-яку іншу тенденцію пошуків.

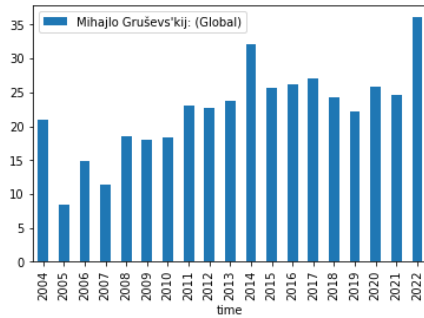
Отже, для запитання стосовно М. Грушевського, впровадженого в будь-якому місці світу (глобальний пошук) за період від 2004 р. отримуємо такий результат:

З наведеного графіка можемо зауважити, що період 2004–2022 рр. характеризується різкими перепадами зацікавлення М. Грушевським. Найінтенсивніше зацікавлення припадає на 2004 і 2014 р., в якому відзначалося 70- і 80-ліття з дня смерті вченого. Та насправді, на нашу думку, тогочасні різкі зростання зацікавленості М. Грушевським можна пояснити актуалізацією його історико-політичних роздумів у контексті Помаранчевої Революції та Революції Гідності і подальшої російської агресії проти України. Протягом наступних років таке зацікавлення стабілізується, з незначним підвищенням уваги в період ювілейних святкувань 2016 і 2021 рр., на які припало, відповідно, 150- та 155-ліття з дня народження вченого.

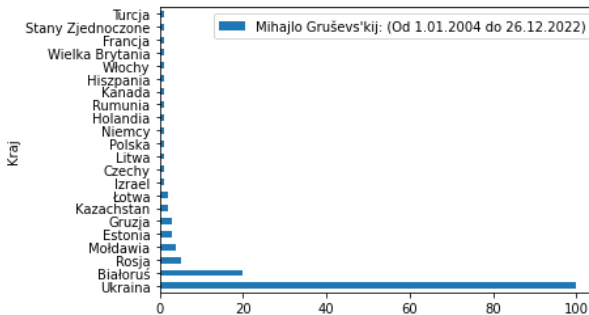
Підвищити інформаційну цінність наведених даних можемо шляхом усереднення отриманих завдяки trends.google кількісних даних за кожен рік окремо. В підсумку, отримуємо такі результати:

Рис. 2.

Наведені вище дані з trends.google стосуються глобального пошуку. Втім, можна з цих даних виокремити інформацію стосовно кожної окремої країни (де інтенсивність пошуків була не меншою, ніж 1 % від максимальної вартості) і так укласти своєрідну «ієрархію» країн, де користувачі Інтернету шукали інформацію про М. Грушевського.

Рис. 3.

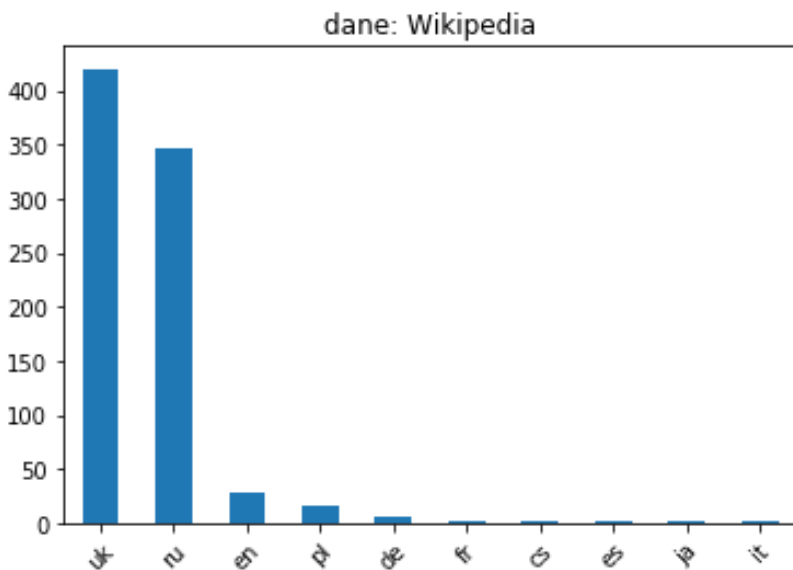

Ці дані є більш цікаві в тому сенсі, що можуть прислужитися до верифікації багатьох усталених стереотипів. Тож виявляється, що вповні очікувано у кількості запитів стосовно М. Грушевського лідирує Україна. Далі йдуть користувачі з Білорусі (20 % від української активності), потім – з Росії та Молдови (близько 10 % від української активності), замикає п'ятірку Естонія, користувачі якої мають практично ту саму інтенсивність запитів, що й інтернавти з Грузії (близько 3 % від української активності). Далі, по спадній, йдуть

пошукові запити з Казахстану, Латвії, Ізраїлю та Чехії, яка замикає десятку інтенсивності пошуків. Останні дві країни демонструють лише 1 % від української активності. Подібні результати – з незначними відмінностями – маємо й стосовно користувачів Інтернету з Литви, Польщі, Німеччини, Нідерландів, Румунії, Канади, Іспанії, Італії, Великобританії, Франції, США та Туреччини. Відзначимо, що в контексті щойно наведених даних важливим видається їх порівняння з прижиттєвими традиціями рецепції діяльності М. Грушевського: чеської (Telvak & Telvak, 2019), німецької (Telvak & Yanyshyn & Telvak, 2021; Telvak & Yanyshyn, 2021), румунської (Telvak & Pnytskyi, 2018), французької (Тельвак & Тельвак, 2022) та ін.

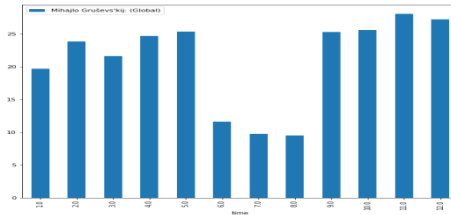
За критерієм мови впроваджених пошукових гасел, також виразно домінує український сегмент. Потім, не набагато меншою, є зацікавленість російськомовних користувачів. Далі, зі значно меншими даними, йдуть англо-, польсько-, німецько-, франко-, чесько-, іспано-, японо- та італомовні користувачі.

Рис. 4.

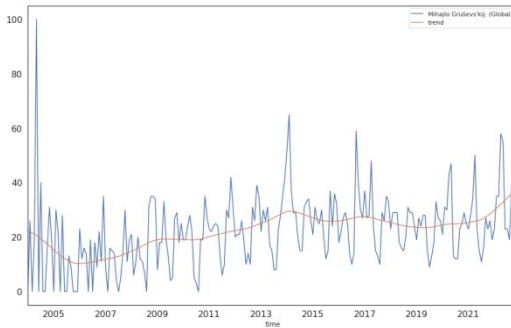
Цікавими є дані середньомісячних пошуків. Вони показують стабільне зацікавлення постаттю М. Грушевського протягом всього року за винятком літніх місяців, що може бути свідченням домінування дидактичної мотивації у середовищі пошукувачів. Також звернемо увагу на той невідомий факт, що найбільше пошуків припадає на вересень і листопад, коли відзначаються річниця, відповідно, з дня народження і смерті видатного історика.

Рис. 5.

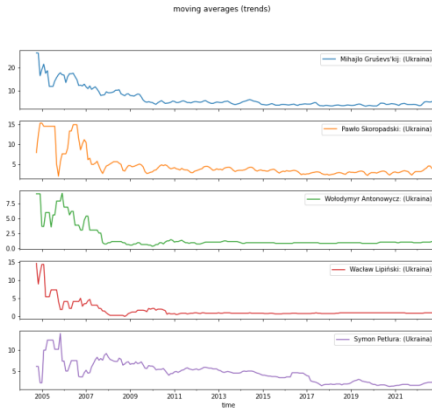
Як бачимо, отримані від trends.google дані мають форму «часового ряду» (time series), тобто двовимірної таблиці даних, яка показує кількісні вимірювання певної змінної (тут: обсяг пошуку) через регулярні проміжки часу. На часовому ряді можемо виконати перетворення, метою яких буде розділення його компонентів: загальної тенденції (trend) від сезонної мінливості (seasonality) і нерегулярних компонентів (outliers). У нашому випадку нижче ми з'ясували основну тенденцію для наведеного вище часового ряду за допомогою модуля мови програмування python statsmodels для застосування фільтра Ходріка-Прескотта, який є функцією «згладжування» (smoothing) розподілу даних (Harvey & Trimbur, 2008), щоб показати основну тенденцію, відокремлену від тимчасових збільшень та знижень. У результаті ми отримали наведений нижче графік, який свідчить про цілком невідому доти тенденцію до помірнього зростання (у світовому масштабі) інтересу до постаті М. Грушевського.

Рис. 6.

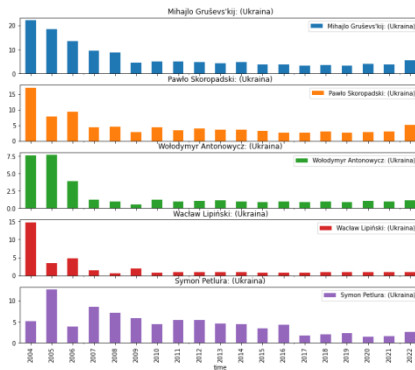
Дані про частоту пошуку гасел, пов'язаних з М. Грушевським, чи виходів на його сторінку у Вікіпедії, не розкажуть нам багато про його рецепцію без порівняння їх із даними, що стосуються інших осіб – його видатних сучасників. Послуга [trends.google](https://trends.google.com/) створює можливість порівняння інтенсивності пошуку відповідно до різних гасел чи тем. Для того, щоб оцінити запитаність користувачів Інтернету М. Грушевським у порівнянні з іншими його сучасниками, ми обрали двох знакових українських дослідників минулого, а також двох чоловічих політиків тієї бурхливої доби української історії. Йдеться про істориків Володимира Антоновича та В'ячеслава Липинського, а також Павла Скоропадського та Симона Петлюру.

Рис. 7.

З метою підвищення інформаційної цінності наведених даних, нижче усереднимо їх за кожен рік окремо. В підсумку, отримуємо такі результати:

Рис. 8.

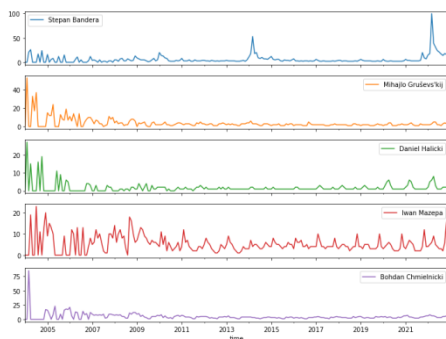

Наведені дані свідчать, що серед істориків М. Грушевський має помітну перевагу над його визначними колегами по цеху В. Антоновичем і В. Липинським. Подібною є ситуація і у випадку зі згаданими вище громадсько-політичними діячами. Так, хоча доволі високий результат пошуку зафіксований і стосовно П. Скоропадського (в 2004 р., що може пояснюватися як певний ефект гучного відзначення 130-ліття діяча роком раніше), середня зацікавленість М. Грушевським в середовищі інтернет-користувачів є знову ж таки більшою. За

критерієм середньорічних пошуків, за істориком ідуть його політичний антипод П. Скоропадський, а також В. Липинський, С. Петлюра та В. Антонович. Найбільшими є й середньомісячні показники зацікавлення користувачів Інтернету М. Грушевським, за ним ідуть щойно згадані діячі у тій самій послідовності.

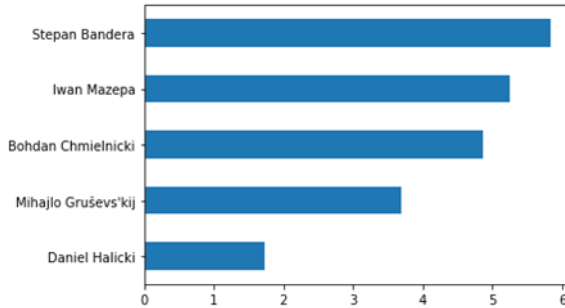
Не менш цікавим є й питання про популярність серед користувачів Інтернету М. Грушевського у порівнянні з іншими видатними українцями. Тут для порівняння ми обрали діячів давньоруського, козацького та сучасного самому історикові періодів – постаті Данила Галицького, Івана Мазепи, Богдана Хмельницького та Степана Бандери. Саме останній, як бачимо, тут є своєрідним лідером, щоправда, короткотривалим. У 2014 і 2022 рр. спостерігався різкий попит на Степана Бандеру у середовищі інтернавтів, що, поза сумнівом, мало громадсько-політичну мотивацію, викликану подіями Революції Гідності та російської агресії, в яких різко зросла запитаність знаковими постатями українського визвольного руху. Після С. Бандери за популярністю йдуть Б. Хмельницький і М. Грушевський, а за ними – І. Мазепа та Данило Галицький.

Рис. 9.

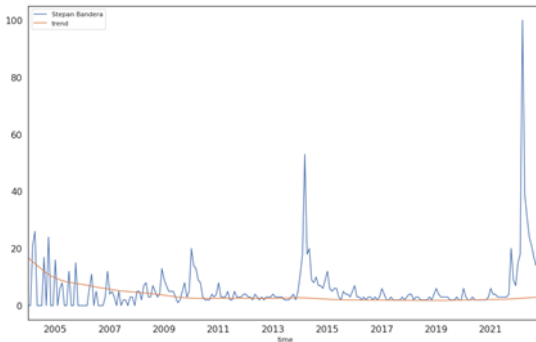
Натомість, коли йдеться про середні показники протягом періоду 2004–2022 рр., то після С. Бандери лідує І. Мазепа, а потім, по спадній, – Б. Хмельницький, М. Грушевський та Данило Галицький.

Рис. 10

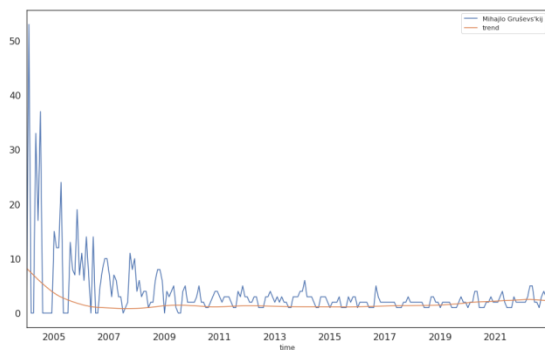
Після виділення загальної тенденції за допомогою функції фільтрації Ходріка-Прескотта для вищезазначених історичних постатей (значення показують інтенсивність пошуків в Україні) виявляється, що загальна тенденція розподілу даних (після усунення тимчасових коливань) подекуди виразно відрізняється від першого враження, викликаного переглядом невідфільтрованих даних. Так, для пошуків стосовно С. Бандери ця відмінність є принциповою:

Рис. 11

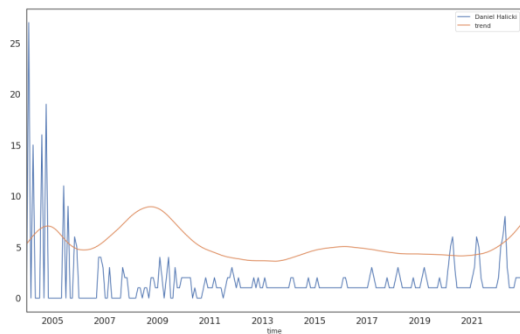
Натомість для пошуку постаті М. Грушевського відфільтрований тренд збігається з переглядом невідфільтрованих даних:

Рис. 12

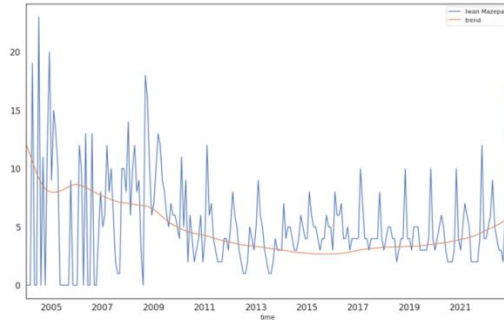
Виокремлення тренду свідчить про незначне (з 2019 р.) зростання інтересу до «прозахідного» короля Данила Галицького:

Рис. 13

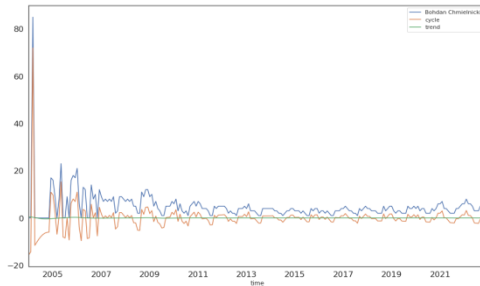
Незначне зростання зацікавлення спостерігається і у випадку І. Мазепи:

Рис. 14

Фільтрація показує, що у випадку Б. Хмельницького інтерес не зростає чи зменшується, він незмінний, а його коливання лише циклічні, що можна побачити на діаграмі нижче, де показано невідфільтровані дані, циклічні коливання та дуже стабільний загальний тренд:

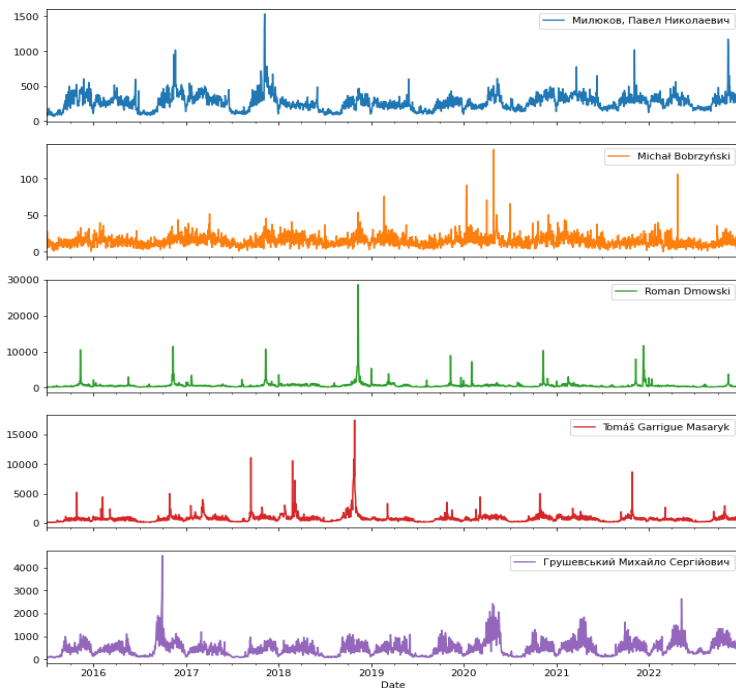
Рис. 15

Продуктивним також видається поширити проблематику нашого дослідження шляхом порівняння зацікавлення М. Грушевським з іншими історичними постатями в різних країнах (локалізаціях). Тут найбільш інформативними є дані з Вікіпедії (статистики виходів на сторінку), оскільки цей портал доступне їх у вигляді безвідносних даних. Так можемо порівняти зацікавлення М. Грушевським в Україні із зацікавленням про постаті, котрі відігравали подібну роль в історії інших слов'янських країнах: Томаша Масарика для чехів,

Павла Мілюкова для росіян, а також поляків Міхала Бобжинського та Романа Дмовського (важливого для поляків творця історіософії та політичної філософії). Зіставлення динаміки зацікавлень цими постатями на порталі Вікіпедії в 2022 р. виглядає так:

Рис. 16

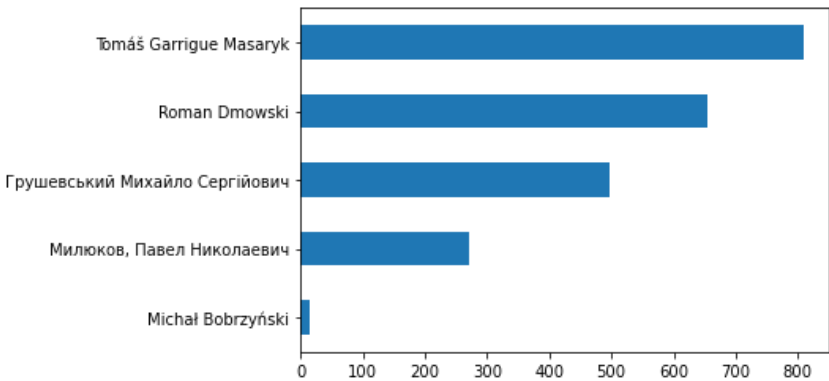
Тепер зіставимо середні значення – тобто середньоденну кількість виходів (нагадаємо, що зараз ідеться про безвідносні кількості):

Рис. 17.

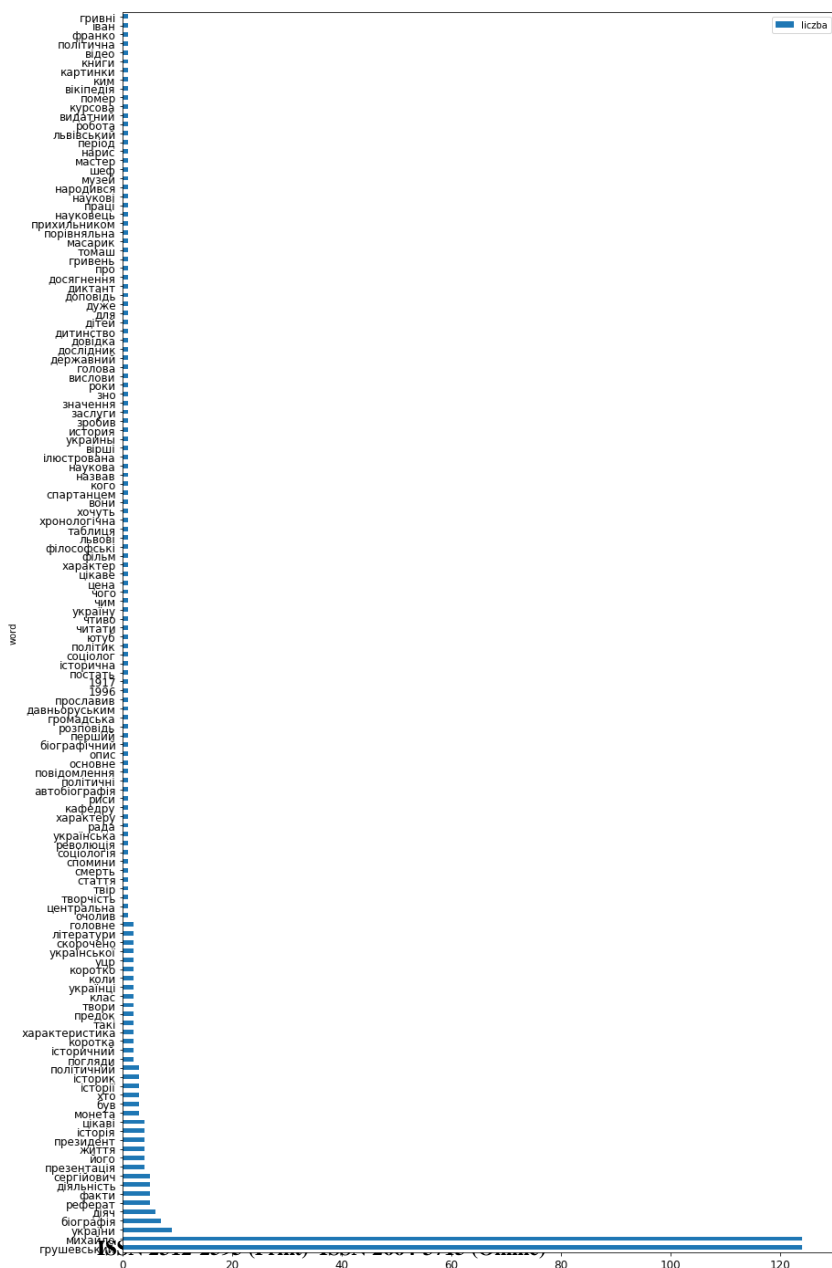
А також представимо суму всіх виходів:

Рис. 18.

Якщо нас зацікавить специфіка зацікавлення М. Грушевським (йдеться про аспекти його життя / творчості / рецепції), то належить сягнути до ключових слів, що впроваджуються до пошуковика Google разом із прізвищем історика. Статистика таких слів виглядає так:

Рис. 19.

певною робочою гіпотезою є те, що дискурс, який описує М. Грушевського, не є скільки-небудь помітно політизованим, щоб можна було очікувати з огляду на його карколомну кар'єру в революційні роки. Натомість згаданий дискурс пов'язаний з освітою, дослідженнями над культурною спадщиною, пам'яттю та історією. Отримані результати стануть у нагоді насамперед соціологам, котрі зосереджені на з'ясуванні динаміки зміни настроїв українців стосовно найбільш авторитетних діячів минулого.

Статтю підготовлено згідно з держбюджетною темою «Протидія історичній політиці країни-агресора РФ у процесі деокупації українських територій» (номер державної реєстрації 0123U101598).

Джерела та література

- Тельвак, В.** (2021). Сучасне грушевськознавство: здобутки, втрати, перспективи. *Український історичний журнал*, 5, 4–16.
- Тельвак, В., & Вернер, В.** (2021). Рецепт постаті Михайла Грушевського у світлі джерел «born digital» як елемент сучасної історичної свідомості. *Symposium historiographicum Czercasiensium – Черкаський історіографічний симпозиум, III*, 172–183.
- Тельвак, В., & Тельвак, В.** (2022). Михайло Грушевський у колі французьких колег: проблеми рецепції. *Eminak*, 4 (40), 120–138. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.4\(40\).606](https://doi.org/10.33782/eminak2022.4(40).606).
- Choi, Hyunyoung, Varian, Hal.** (2012). Predicting the Present with Google Trends. *The Economic Record*, 88, special issue, June, 2–9
- Harvey, Andrew, Thomas, Trimbur.** (2008). Trend estimation and the Hodrick-Prescott filter. *Journal of the Japan Statistical Society*, 38, 1, 41–49
- Lazer, David, Kennedy, Ryan, King, Gary, Vespignani, Alessandro.** (2014). The Parable of Google Flu: Traps in Big Data Analysis. *Science*, 343, 14 March
- Seung-Pyo, Jun, Hyoung Sun, Yoo, San Choi.** (2018). Ten years of research change using Google Trends: From the perspective of big data utilizations and applications. *Technological Forecasting & Social Change*, 130, 69–87
- Telvak, V., & Ilnytskyi, V.** (2018). Mykhailo Hrushevsky and Nicolae Iorga: scholars' struggle over the national history. *Codrul Cosminului*, XXIV, 1, 53–64

- Telvak, V., & Telvak, V.** (2019). Mykhailo Hrushevsky in Czech historiography (the first third of the 20th century). *Codrul Cosminului*, XXV, 2, 265–286. DOI: 10.4316/CC.2019.02.002
- Telvak, V., & Yanyshyn, B. & Telvak, V.** (2021). Between history and politics: the image of Mykhailo Hrushevsky in German Slavic studies of the first third of the 20th century. *Przegląd nauk historycznych*, XX, 2, 103–125. DOI: 10.18778/1644-857X.20.02.05
- Telvak, V., & Yanyshyn, B.** (2021). «Geschichte des Ukrainischen (Ruthenischen) volkes» of Mykhailo Hrushevsky in the discussions of the beginning of the XXth century. *Studia Historica Nitriensia*, 25, 1, 71–90. DOI: 10.17846/SHN.2021.25.1.71-90

References

- Choi, Hyunyoung, Varian, Hal.** (2012). Predicting the Present with Google Trends. *The Economic Record*, 88, special issue, June, 2–9 [in English].
- Harvey, Andrew, Thomas, Trimbur.** (2008). Trend estimation and the Hodrick-Prescott filter. *Journal of the Japan Statistical Society*, 38, 1, 41–49 [in English].
- Lazer, David, Kennedy, Ryan, King, Gary, Vespignani, Alessandro.** (2014). The Parable of Google Flu: Traps in Big Data Analysis. *Science*, 343, 14 March [in English].
- Seung-Pyo, Jun, Hyoung Sun, Yoo, San Choi.** (2018). Ten years of research change using Google Trends: From the perspective of big data utilizations and applications. *Technological Forecasting & Social Change*, 130, 69–87 [in English].
- Telvak, V.** (2021). Suchasne hrushevskoznavstvo: zdotky, vtraty, perspektyvy [Modern Hrushevsky studies: achievements, defeats, prospects]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 4–16. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.05.004> [in Ukrainian].
- Telvak, V., & Werner, W.** (2021). Retsepsiia postati Mykhaila Hrushevskoho u svitli dzherel «born digital» yak element suchasnoi istorychnoi svidomosti [Reception of Mykhailo Hrushevsky in «born digital» sources as an element of contemporary historical awareness]. *Symposium historiographicum Czercasiensium – Cherkaskyi istoriohrafichnyi sympozium, III*, 172–183. [in Ukrainian].
- Telvak, V., & Ilnytskyi, V.** (2018). Mykhailo Hrushevsky and Nicolae Iorga: scholars' struggle over the national history. *Codrul Cosminului*, XXIV, 1, 53–64 [in English].
- Telvak, V., & Telvak, V.** (2019). Mykhailo Hrushevsky in Czech historiography (the first third of the 20th century). *Codrul*

Cosminului, XXV, 2, 265–286. DOI: 10.4316/CC.2019.02.002 [in English].

Telvak, V., & Yanyshyn, B. & Telvak, V. (2021). Between history and politics: the image of Mykhailo Hrushevsky in German Slavic studies of the first third of the 20th century. *Przegląd nauk historycznych*, XX, 2, 103–125. DOI: 10.18778/1644-857X.20.02.05 [in English].

Telvak, V., & Yanyshyn, B. (2021). «Geschichte des Ukrainischen (Ruthenischen) volkes» of Mykhailo Hrushevsky in the discussions of the beginning of the XXth century. *Studia Historica Nitriensia*, 25, 1, 71–90. DOI: 10.17846/SHN.2021.25.1.71-90 [in English].

Telvak, V., & Telvak, V. (2022). Mykhailo Hrushevskyi u koli frantsuzkykh koleh: problemy retseptsii [Mykhailo Hrushevsky in the works of his french colleagues: problems of reception]. *Eminak*, 4 (40), 120–138. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.4\(40\).606](https://doi.org/10.33782/eminak2022.4(40).606) [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*